

СТРАТЕГИЈА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ СРБИЈЕ

(модел)

Др Бојан Б. Димитријевић

У смислу безбедносног профилисања Република Србија се, после осамостаљења Црне Горе, маја 2006, нашла пред изазовом и на историјском раскршћу. После престанка постојања државне заједнице Србија и Црна Гора, завршио се и један историјски процес. Уставном повељом државне заједнице није било дефинисано постојање Стратегије националне безбедности, нити сличног документа који би дао преглед и смернице система безбедности Србије и Црне Горе, пре свега зато што ни систем безбедности није био заокружен, за разлику од домена одбране. Тако је од доктринарних докумената требало да постоји само Стратегија одбране државне заједнице, а свака од република требало је да на сопственом нивоу дефинише елементе своје националне безбедности. После референдумског завршетка ороченог трајања државне заједнице, Република Србија се, после више деценија искуства заједничке државе, нашла у ситуацији да самостално гради свој пут и у стратегији и дефинисању система безбедности и одбране.

Модел Стратегије националне безбедности настао је у периоду мај–јун 2006, као нацрт који је предложио Кабинет председника Републике Србије.

Кључне речи: *стратегија, безбедност, национални интереси, безбедносни изазови.*

Увод

Стратегија националне безбедности је документ који дефинише политику и концепт безбедности Републике Србије. Она представља полазиште, усмерење и оквир за све чиниоце који су део система безбедности Србије. Стратегија је неопходни механизам у процесу остварења демократске цивилне контроле сектора безбедности. Биће препознатљиви израз политике безбедности Србије, као и њене координације између свих

чинилица који чине систем безбедности Републике Србије. Такође, она је средство и образац за редеофинисање и реформу безбедносних инструмената државе, на основу у њој истакнутих фундаменталних основа националне безбедности.

Стратегија националне безбедности представља избалансиран однос садашњих и будућих безбедносних и одбрамбених потреба и могућности Србије. Она полази од националних интереса и циљева које Србија жели да оствари у оквиру сопствене и колективне безбедности и анализира окружење и положај Србије, на основу чега се идентификују безбедносни изазови, ризици и претње тим интересима. Стратегија даје преглед елемената система безбедности и одбране, као и принципе, одговорности и начин примене у оквиру система безбедности Републике Србије.

Са оваквом стратегијом, консистентном применом прихваћених обавеза и активном сарадњом у међународним оквирима, Србија ће показати да је сигуран и поуздан партнер у изградњи дуготрајног мира и стабилности у евроатлантској безбедносној заједници. Напуштајући изоловано профилисање безбедности, Србија се овим документом јасно опредељује за концепт заједничке безбедности, у оквиру Партнерства за мир и НАТО, као и у оквиру других регионалних безбедносних иницијатива и асоцијација и овим документом ће понудити своје учешће у очувању и изградњи европске и светске стабилности.

Национални интереси Републике Србије у области безбедности

Национални интереси Републике Србије у области безбедности представљају њене најважније потребе и потребе њених грађана. Њени интереси произилазе из највиших вредности, потреба, могућности и реалне позиције у међународном окружењу. Ови интереси се, по значају, деле на виталне и важне.

Витални интереси Србије су:

- очување и гарантовање независности, суверенитета, територијалног, културног и историјског интегритета;

- очување демократије и демократских институција. Србија ће бранити свој демократски утврђен уставни поредак, али и људска права, слободу и безбедност грађана, да би створила амбијент и услове за даљи развој демократије, јачање парламентарног политичког система и достизања владавине закона;

– очување мира и стабилности у Југоисточној Европи, што је у вези са нарастањем демократије, безбедности и просперитета, укључујући и интеграције: циљ за потпуним чланством Србије у НАТО и Европској унији.

Србија дефинише заштиту ових виталних интереса као највећи приоритет. Република Србија ће у складу са одредбама међународних закона и конвенција, бити одлучна да примени све неопходне мере ради одбране својих виталних интереса.

У важне интересе Србије спадају:

- заштита привредне инфраструктуре,
- заштита животне средине и природних ресурса,
- обезбеђење економског, технолошког и културног развоја друштва.

Готово сви наведени интереси Србије имају регионалан карактер, и интереси су и суседних земаља. Ради њихове заштите Србија има одређене циљеве које жели да достигне.

Национални (безбедносни) циљеве Републике Србије

Потпуно спровођење стратегије националне безбедности и заштита безбедносних интереса Србије значи испуњење следећих безбедносних циљева:

- активно учествовање у развоју колективне безбедности на регионалном и глобалном нивоу, пријемом у европске и евроатлантске безбедносне структуре;
- одржавање регионалне стабилности, као елемента стварања неопходног амбијента за јачање сопствене безбедности.
- постојање и развој институција система безбедности Републике Србије који ће бити способни да одговоре на све изазове и претње интересима Србије.

Делећи безбедносне интересе као и већина земаља у окружењу, Србија је усмерена према активној међународној сарадњи на политичком, економском и безбедносном плану. У томе су приступање Европској унији, НАТО-у, односно у првом кораку његовом Програму Партнерство за мир, безбедносни циљеве од највећег могућег државног значаја.

Србија изражава јасан однос према прикључењу НАТО-у, као један од приоритетних циљева изградње националне безбедности. У ситуацији када Партнерство за мир траје као пројекат више од десет година и има већ донекле превазиђену форму безбедносне интеграције за пожељну Србију, ова стратегија истиче потребу да се чланство у Партнерству за мир третира само као транзициони период ка пуном чланству у НАТО-у. Пријем Србије у Партнерство за мир има само улогу политичке верификације, али је нова реалност да се Србија налази окружена чланицама НАТО-а, односно кандидатима који оче-

кују пријем. Србија је централна држава региона и приступање Партнерству за мир и НАТО-у додатно би стабилизовало безбедносне прилике у региону, али би без сумње стабилизовало унутрашње прилике и у Србији. Стога Србија истиче да је витално заинтересована за улазак у ову безбедносну интеграцију.

За испуњење овог услова поред политичких услова, створиће се и потребан амбијент у домаћој јавности, који ће објаснити садашњи и ранији контекст овакве сарадње, као и потребе националне безбедности Србије за прикључењем овом савезу. Процес едукације јавности и упознавања евроатланских интеграција тек предстоји.

Стабилност окружења и целокупног региона за Србију представља стални интерес. Са друге стране, стабилност региона је немогућа без стабилне и интегрисане Србије. То укључује позитивни развој безбедносне ситуације, демократске процесе и стварање опште климе узајамног поверења. Србија ће учинити све да би промовисала квалитетне добросуседске односе и афирмисала се у подршци активних политичко-економских односа и безбедносне стабилности у региону. У сагласју са најбољом европском праксом границе Србије биће отворене за трговину и кретање људи. Такође, оне ће, у складу са истим стандардима, бити контролисане и обезбеђене.

У изградњи својих безбедносних институција Србија од „увозника“ безбедности мора да постане њен „извозник“. У том правцу користиће све расположиве и неопходне инструменте ради одржавања ефикасног и стабилног система безбедности. Развојем поузданог и ефикасног система безбедности Србија ће појачати не само унутрашњу – сопствену стабилност већ и регионалну стабилност и поверење и бити у могућности да одговори свим безбедносним изазовима данашњице.

Коначно, опоравак и развој економских потенцијала Србије на дужи рок ће обезбедити ресурсе и начине за ефикасно превазилажење свих безбедносних изазова и ризика.

Безбедносно окружење Србије

Светски токови оличени у процесу глобализације довели су до брзог економског и друштвеног развоја скоро у целом свету, што је константа и у окружењу Србије. Динамике ових процеса и растућа међузависност у данашњем свету довела је до значајног пораста утицаја безбедносних фактора, претњи и ризика на процесе који чине општи друштвени ток. Најизразитији изазови у том контексту су међународни тероризам, пролиферација оружја за масовно уништење, биолошких и хемијских и осталих „прљавих“ оруђа, као и организовани криминал који захвата не само класичне објекте, као

што су наркотици, оружје или добра масовне потрошње, већ и трговину људима и технологијама. Све ове изазове, у мањој или већој мери, Србија је искусила у немирном периоду протеклих деценију и по.

Оно што је карактеристика данашњице јесте међузависност последица са процесима у крајевима света који су далеко од Србије и где Србија нема своје изразите интересе. Неочекивани – изненадни развој догађаја, изненадне и неконвенционалне кризе, природне катастрофе већих размера, нерешени проблеми у сектору здравства, а понајвише висок ниво сиромаштва и остали нежељени догађаји постају глобални изазови, са могућим озбиљним последицама по светске токове. Захваљујући глобализацији информација, интереса и последица, и веома удаљени догађаји утичу и на регион у којем се налази Србија. Са друге стране, неки од светских безбедносних трендова, који наговештавају обресе могућих сукоба заснованог на националним, религијским или различитим цивилизацијским поставкама, индиректно могу имати утицај и на прилике у југоисточној Европи (Балкану) и утицати на безбедносно окружење Србије. Искуство распада Југославије показује да су се у интересе локалних учесника често уклапали стратешки интереси многих фактора. То је додатно компликовало догађаје и стављало их у светски безбедносни контекст. Ово искуство, као и постојећи регионални изазови, чине да је југоисток Европе још увек безбедносно најосетљивије подручје Европе.

Ипак, и поред још увек отворених проблема ратних сукоба из деведесетих, демократске промене и општи напредак – опоравак земаља у региону, повећао је ниво стабилности, па самим тим и безбедности свих чинилаца који креирају миље безбедности југоистока Европе.

Опште је уверење да је међународно војно и безбедносно присуство на Косову и Метохији, односно у суседној Македонији и Босни и Херцеговини, гарант мира и могућности да се предупреди свака конфликтна ситуација у најкраћем могућем року, без могућности да прерасте у сукоб регионалних размера. Међународно присуство утицало је и на убрзавање комуникације између различитих безбедносних и одбрамбених система на простору бивше Југославије – региона.

Значајан прогрес и видљиви напредак безбедносног окружења на Балкану учињен је у протеклим годинама. Све државе региона имају демократски изабране власти, које су јасно и недвосмислено опредељене према европским вредностима и евроатлантским интегративним процесима. Ове нове демократије активно учествују у раду различитих регионалних иницијатива у том смеру, а, такође, између свих постоје билатерални односи, карактерисани значајном сарадњом у домену политике, безбедности и економије. У оваквом амбијенту значајни кораци су учињени у стварању простора у којем преовлађује већи интерес за економску сарадњу, међусобну трговину, заједнички наступ на трећим тржиштима и слободна комуникација. То говори да су могућности за некакву регионалну агресију–конфликт практично непостојеће у бли-

ској будућности. Опредељеност за укључивање у исте колективне безбедносне аранжмане (НАТО, Партнерство за мир) такође доприноси схватању да је читав регион део истог безбедносног простора, са истим перспективама и могућностима укључења у шире безбедносне интеграције. То, такође, умногоме ставља политику конфликта у сенку, пред могућностима које свим Србији суседним државама нуде нови светски безбедносни трендови.

Актуелни светски безбедносни изазови и пратње одвукли су пажњу међународне заједнице не само од Србије већ и од целог простора Балкана и југоисточне Европе на друге делове света. Прва последица су смањено међународно присуство и донације. Истовремено, инсистира се на бржим решењима спорних регионалних питања која се тичу директно Србије (статус Косова и Метохије), управо због померености фокуса на нова светска жаришта. То говори у прилогу развоја стратегије и система безбедности Републике Србије који ће ваљано заштитити промовисане виталне вредности Србије, као и адекватно, у европским и светским оквирима, промовисати њене безбедносне интересе.

Безбедносни изазови и претње

Изазови, ризици и претње безбедности Србије могу да буду војне и невојне природе. Војни ризици и претње безбедности могу да се испоље у облику: агресије, оружаних сукоба, оружане побуне и других спорова уз употребу оружане силе. Невојни ризици и претње безбедности могу се испољити у облику тероризма, организованог криминала, корупције, илегалне трговине наоружањем, етничких напетости, националног и верског екстремизма, илегалних миграција, природних непогода, индустријских и других несрећа и епидемија.

Као и код безбедносних интереса Републике Србије, тако и код изазова ризика и претњи, постоји веома велика сличност у оквиру целог региона у којем се Србија налази. То није изненађујуће, јер многи од безбедносних изазова су у блиској прошлости били повезани и преливали се из једне у другу земљу. Стога и многи од унутрашњих изазова кореспондирају у региону са изазовима безбедности у самој Републици Србији, односно са изазовима које дефинише ова стратегија.

Иако већина могућих конфликтних сценарија изгледа широј јавности као веома удаљена, изазови и претње безбедности Србије могу се појавити изненадно и са значајним последицама. Опште узевши, безбедносни изазови и претње Републици Србији подељени су у три нивоа. То су глобални, регионални и унутрашњи изазови безбедности. Они могу бити узајамно повезани преливањем из региона у регион, или укључењем страних учесника по различитим моделима.

Глобални изазови

Изазови који постоје у данашњем глобализованом свету најчешће су последица све већих разлика у нивоу економског и друштвеног развоја појединих делова света. Тероризам је, такође, изменио контекст из времена седамдесетих година, и своју идеолошку и револуционарну форму заменио религијском, која често кореспондира са растућим светским поларизацијом на економској основи и по шавовима цивилизација. Престанак биполарне поделе света, која је посебно била видљива у блоковски подељеној Европи, утицала је на пораст асиметричних претњи, неконтролисане пролиферације и производње оружја, међу којима највише забрињава доступност нуклеарних или биолошких оружја терористичким групацијама, које нису везане за поједине државе стриктно и над којима није могуће успоставити контролу. Сукоби у земљама некадашњег „трећег света“ утицали су на пораст миграција, које у мањим или већим таласима долазе и до Европе, и илегално транзитирају преко југоисточне Европе. Појава такозваних урушених држава (*failed states*), уз деценијско постојање недемократских и тоталитарних режима, такође усложњава безбедносни контекст на глобалном нивоу, који може утицати на радикализацију односа, који у некој од својих фаза може захватити и шире подручје у којем се налази Србија. Мимо тога, неконвенционални изазови, какве су различите форме организованог криминала, за које се показало да су много више међународно умрежене него институције безбедности, или промена здравствених прилика, у смислу распрострањања зараза на глобалном нивоу, односно ефеката природних непогода и индустријских хаварија, такође значајно, и често непредвидиво могу представљати изазов безбедности Србије.

Регионални изазови

Захваљујући свом положају, регион југоисточне Европе је на кључном правцу додира Европе и Азије, не само у смислу путева и комуникација већ и у политичком, економском и културном смислу, па самим тим и безбедносном. На овом простору преламају се готово сви проблеми европске безбедности. Ова близина и повезаност у идеалном свету представљала би мост између цивилизација, што и за већину људи представља. Ипак, у реалности, истим путевима којима се размењују цивилизацијска добра крећу се и правци илегалне трговине наркотицима, оружјем, фалсификованом робом, људима, а то су исти правци којима се крећу и потенцијални и стварни терористи. Све то може донети елементе глобалних конфликта у регион у којем Србија представља или се налази на централном месту.

У самом региону, који чине Србији три старе суседне државе на северо-истоку, и четири нове бивше југословенске републике на југозападу, примећује се да је после раздобља ратова наступио период у којем су политика и економија у процесу приближавања – повратка европским стандардима, значајно релаксирале могуће безбедносне изазове. Окренутост истим вредностима и укљученост у исте интегративне безбедносне процесе, такође, смањује овај ризик.

Међутим, позитивним тенденцијама и достигнућима у решавању проблема безбедности у региону нису отклоњене све опасности од обнављања криза и сукоба. Због низа разлога регион касни са укључивањем у шире европске интеграционе процесе, па и даље постоји опасност од обнављања криза, оружаних сукоба, тероризма и етничког и верског екстремизма.

Са друге стране, уколико се у региону посматрају оне државе које су биле у саставу СФР Југославије, из контекста најновије историје сукоба може се закључити да би унутрашњи сукоби у тим државама или нестабилности изазване осталим ризицима, такође могле да компликују безбедносну ситуацију, која би се онда према Србији огледала као регионални изазов. Посебно је значајно што иницијатори нестабилности у неким суседним земљама не морају да буду стриктно безбедносни изазови, већ читав спектар политичко-економских проблема транзиције: организовани криминал, сива економија, незапосленост, који се могу надоградити на неку од већих постојећих матрица ранијих сукоба.

Тенденције према сецесији, аутономији и независности појединих етничких – националних група и даље су основни безбедносни ризик у региону. Када се узме у обзир територија и број држава које су изазване овом претњом, као и даље присутну већу концентрацију војних ефектива, долазимо до закључка да постоји значајна регионална безбедносна претња и изазов. У случају Србије, али и осталих држава региона (Македонија, Црна Гора, Грчка) тај изазов се може посматрати двојако. Као регионални и као унутрашњи безбедносни проблем. То додатно компликује однос према проблему, као и начине супротстављања.

Унутрашњи безбедносни изазови

После успостављања демократског система власти смањена је могућност директне претње или агресије од неке државе из окружења. Оружани сукоби већих размера којима би се непосредно угрозила Република Србија реално су могући једино у случају глобалне или регионалне кризе, што је на почетку 21. века мало вероватно.

Основни унутрашњи безбедносни изазов Србије је неодојив од регионалног проблема. Нерешени статус Косова и Метохије представља основни безбедносни изазов Србије. Ту је и проблем тежње политичких партија и дела становништва да се две општине на југу Србије, са албанском већином, одвоје од државне целине Србије и припоје (независном) Косову.

Већину осталих потенцијалних опасности чине нетрадиционални, невојни изазови. Због њихове транснационалне повезаности могу додатно да угрозе вредности, интересе и функционисање Републике Србије. Може се са сигурношћу тврдити да Србија није на директној мети терористичких активности. Релативно мали политички и пропагандни значај у односу на ефекте неке од терористичких акција, као и тренутна неинволвираност Србије у глобални рат против тероризма на челу са Сједињеним Државама, чини да тероризам радикалних исламиста са Блиског или Средњег истока не представља класичну претњу, као што је то у земљама западне Европе.

Чињеница да је Србија на раскрсници међународних путева, умногоме је квалификује као транзиционо подручје за терористе, како су неки од догађаја недавно и показали. Овој чињеници, са становништва српских безбедносних изазова, мора се посветити изузетна пажња, посебно када се има у виду да је тероризам, углавном, повезан са свим могућим формама организованог, прекограничног и транснационалног криминала, а које су видљиве и у криминалистичкој пракси Србије.

Престанак постојања државне заједнице и настанак независне Црне Горе, знатно је упростио унутрашњу безбедносну ситуацију и механизме за одговоре на безбедносне изазове који се категоризују као унутрашњи. У складу са овим процесом, још увек предстоји хармонизација граничног обезбеђења у складу са Шенгенским стандардима. Пропустљивост државних граница, као и примена европских стандарда, могу знатно смањити ефекте организованог криминала на овом простору.

Организовани криминал, такође, може бити веома значајан изазов за унутрашњу стабилност Србије. Укореењеност и повезаност организованог криминала са деловима власти и институција, од којих су неке биле и безбедносне, показало се, била је главна претња демократизацији и реформском курсу које је трасирао први демократски премијер Србије др Зоран Ђинђић. Његово убиство, 2003. године, показало је да овакве криминалне структуре могу да угрозе стабилност државе и својим чином креирају тешкоће не само у смислу безбедносних изазова већ и генералног процеса развоја државе у складу са европским вредностима.

Досадашња искуства указују да је организовани криминал у Србији присутан у домену кријумчарења наркотика, моторних возила, насилничког криминала, трговине белим робљем, као и у одређеним областима финансијског криминала на који се ослања шверц цигарета, одређених врста акци-

зних роба, појава прања новца, као и друге финансијске трансакције које подржава корупција. Кључни носиоци организованог криминала у Србији су криминалне групе прилагодљиве структуре и начина деловања, с обзиром на то да оне своје поље деловања мењају веома брзо и да су се од раније веома брзо интегрисали у европске и светске токове организованог криминала.

Остали безбедносни изазови на унутрашњем плану могу бити проблеми транзиције, успореност економског развоја, спорост и престанак страних улагања, изненадни раст сиве економије или црног тржишта, проблеми са приватизацијом, пораст незапослености и поједине ситуације неконтролисаног коришћења природних ресурса и угрожавање природне средине и демографски проблеми. Сви ови елементи не спадају у примарне безбедносне изазове, али могу знатно да допринесу порасту нивоа сиромаштва, социјалних подела и несигурности. Пораст издвајања за социјална давања може да поремети буџетске пројекције, и наставак тренда одласка способних и младих грађана ван Србије, као што је било деведесетих година прошлог века.

Смањење одбрамбених ефектива, праћено појавом вишка наоружања и њихово чување на неодговарајућим и довољно необезбеђеним местима, може, такође, представљати безбедносни ризик. Такође, већи број квалификованих припадника војске који је изгубио или ће изгубити посао, уколико се адекватно социјално не збрине, може представљати додатан безбедносни ризик, у комбинацији са ширим социјалним проблемима.

Безбедносна политика Србије

Елементи безбедности политике Србије су кључни делови политичког и друштвеног живота, у које спадају: спољна политика, одбрамбена политика, и унутрашњи послови, као и економска и социјална политика, затим демократизација и људска права, политика технолошког развоја и заштита природне средине, који су елементи људске безбедности. Елементи државне и људске безбедносне политике морају да буду у сагласју и оснажују једни друге.

Сваки од ових елемената је уређен и организован, при чему су ресорна министарства у саставу Владе Србије носиоци њихових функција. Њихов рад уређује се посебним законским актима. Правци и смернице дате у овом делу Стратегије представљају полазну основу за хијерархијски ниже документе (стратегије) који треба да се дефинишу за сваки од елемената безбедносне политике.

Принципи безбедносне стратегије Србије

Испуњење циљева Стратегије националне безбедности засновано је на јасно дефинисаним принципима. Они су основа за рад и представљају фундамент у начину функционисања свих тела и институција система безбедности Србије. То су принципи легалности, недељивости, међусобне сарадње и координације мирољубивости и партнерства, транспарентности и отворености за промене.

Пошто је реч о специфичној области друштвених активности, Стратегија националне безбедности заснива се на Уставу Републике Србије и правним одредбама и нормама међународног права, као и правима и обавезама које су настале потписивањем одређених докумената из ове области.

Стратегија националне безбедности узмеће у обзир и принцип недељивости безбедности. У модерном свету, наиме, ниво безбедности у окружењу иманентан је и безбедности у самој земљи. Овакви интерактивни односи у сфери безбедности обавезују све државе, па тако и Србију, да предузима одговорност за своју унутрашњу и спољну безбедност, као и да, у оквиру својих могућности, активно доприноси свеопштој безбедности, кроз сарадњу и партнерство са осталим субјектима у међународним односима.

У процесу реформе свог система безбедности и одбране Србија има јасне циљеве којима тежи. Међутим, овај процес ни на један начин није угрозио способности система безбедности за реакцију. Због комплексности и међузависности савремених ризика и претњи Србија осигурава активну координацију постојећих елемената система безбедности. Уколико би било потребно обезбедиће и нове механизме сарадње у систему безбедности, какав је Савет за националну безбедност, ради правовремене заштите својих друштвених вредности и интереса.

Србија је уверена у могућности решавања свих отворених питања политичким и легалним начинима. Она нема никакве територијалне претензије према суседним и осталим државама. Такође, не сматра да оне представљају потенцијалну претњу њеној територијалној целовитости и суверености. Зато је и даљи развој добрих односа са суседима од необичне важности.

Ради успостављања демократске контроле у систему безбедности и одбране, транспарентност у раду државних институција биће у складу са стандардима који су примењени у развијеним демократским државама. То претпоставља сарадњу и координацију, као и успостављање елемената цивилне контроле коју спроводи Народна скупштина, Владе Србије и председник Србије над радом институција које чине систем безбедности. Стратегија националне безбедности залаже се за потпуно дефинисање међусобног од-

носа цивилних и војних обавештајно-безбедносних агенција. Рад и организације свих оваквих агенција морају бити у потпуној сагласности са законима, а оне морају да буду стриктно деполитизоване у свом раду који мора бити на добробит свих грађана и институција Србије. Демократска и цивилна контрола обавештајног и безбедносног рада мора бити перманентан задатак. У ту сврху Стратегија се залаже за ефикасан и сталан парламентарни надзор, преко одбора у оквиру Народне скупштине, као и преко других механизма. Активности ових агенција морају бити у сагласности са европским стандардима, посебно у гарантовању поштовања људских права, као и у области чувања, заштите и доступности података јавности после одређене законске процедуре или протока времена.

Систем безбедности је, по својој дефиницији, ефикасан и динамичан, али традиционално склон спорим променама. Поготово када нема актуелних изазова безбедности. Овај систем, као и сама Стратегија националне безбедности, морају бити отворени за промене, реорганизације и побољшања. То мора да буде императив када се узму у обзир сва могућа изненађења и неочекиване претње безбедности Србији, региону и у светским размерама.

Спољна политика

Спољнополитички приоритети и спољна политика нераскидиво су повезани са унутрашњом политиком, државним и безбедносним интересима Републике Србије. Зато је дефинисање и успешно спровођење спољне политике повезано са остваривањем националних интереса и права њених грађана.

Главни циљеви спољне политике Србије могу се сажети у неколико. То су: чланство у Европској унији, Програму Партнерство за мир, НАТО-у, стабилни односи са САД и Русијом, регионална сарадња и дипломатска борба за очување Косова и Метохије у оквиру Србије.

Геополитичке промене у Европи, које су означиле крај хладног рата и слом комунизма, у Србији нису праћене активним прилагођавањем и разумевањем. Уместо искоришћавања предности у односу на многе земље тадашње Источне Европе, Србија се нашла у вишегодишњем вртлогу рата и кризе, у међународној изолацији и под економским санкцијама, које су потресле српско друштво из темеља. Спољна, као и унутрашња политика вођена је аутистично, без корелације са светским токовима. Демократске промене, означиле су крај политике изолације и отвориле нове хоризонте у међународној сарадњи која је постала један од препознатљивих особина нових демократских власти у Србији. Тим процесом Србија се вратила у међународне институције: Уједињене нације, ОЕБС и Савет Европе. Због захте-

ва за завршетком сарадње са Међународним судом за ратне злочине у бившој Југославији (Хашким трибуналом), Србија још увек није део кључних евроатлантских безбедносних интеграција, какве су НАТО и његов Програм Партнерство за мир.

Процес изградње Републике Србије, као модерне демократске државе, подразумева и прихвата вредности и норме демократске заједнице народа, као и њихово усклађивање са основним вредностима српског друштва.

Међу основна спољнополитичка опредељења Србије спадају: залагање за јачање улоге ОУН, ОЕБС-а и ЕУ, и за стварање сигурних механизма универзалне безбедности, уз уважавање интереса свих држава, народа и етничких група, као и убеђење да стабилност и безбедност евроатлантске регије могу да се остваре само на основу сарадње и заједничке акције са другим државама, кроз решеност да се јачају унутрашња стабилност и активно доприноси безбедности и стабилности региона Југоисточне Европе. Коначно, постоји јасно опредељење да се поштују и испуњавају преузете обавезе из Дејтонског мировног споразума, као и да се доследно поштује резолуција 1244 Савета безбедности УН. Најважнији краткорочни приоритет је да Србија закључи са ЕУ споразум о стабилизацији и придруживању. У случају позитивног исхода ових преговора, у другој фази тог процеса Србија ће ући у нове преговоре око чланства у Унији и добити статус земље кандидата, као и датум прикључења. Овакав исход директно ће утицати на побољшање безбедносне позиције Србије.

Осим одбране и заштите виталних безбедносних и одбрамбених интереса Србије, циљеви њеног система безбедности и одбране су и активан допринос очувању мира у свету и развијању повољног безбедносног окружења, као и развијање и унапређење партнерских односа са одговарајућим институцијама колективне безбедности, суседним и другим државама.

Србија не припада тренутно ни једном војно-политичком савезу и ни једна земља се не може категорисати као савезник Србије, у смислу преузетих уговорених обавеза. Задржавајући и унапређујући билатералну сарадњу са осталим земљама, ново опредељење Србије на безбедносном плану је чланство у евроатлантским структурама. То значи да је стратегијско опредељење Србије да на изазове ризике и претње безбедности одговори механизмима колективне безбедности. Прикључење Европској унији је у складу са наведеним опредељењем и представља стратешки циљ Србије. За успех таквог опредељења неопходно је сагледати са којим земљама и организацијама она има стратешки интерес за унапређивање сарадње у области безбедности. Њен стратешки интерес је да сарадњу у безбедности одбране са НАТО и ЕУ доведе на највиши могући степен. Подразумева се висок ниво билатералних односа са земљама НАТО и ЕУ, посебно развијање савезништва са онима које су најутицајније.

Полазећи од наведених опредељења, главни циљеви међународне сарадње у области безбедности су:

- јачање националне безбедности Србије кроз сарадњу и партнерство са системима одбране других земаља и међународним организацијама;
- развој евроатлантских интеграција, пре свега кроз развој интероперабилности са НАТО у функцији ефикасног укључивања Србије у ову безбедносну интеграцију и достизање безбедносних стандарда потребних за укључење Србије у ЕУ;
- изградња регионалне безбедности, развојем поверења, безбедности и стабилности у региону путем унапређења сарадње у области безбедности и одбране;
- заштита националних интереса на Косову и Метохији, сарадњом са међународним организацијама и земљама укљученим у решавање тог проблема;
- међународна подршка реформи система одбране и безбедности Србије.

Као активни учесник колективне безбедности у глобалним оквирима Србија је тренутно укључена у више мировних мисија. Посматрачки тимови српске војске и полиције налазе се у више афричких и азијских држава. У Центру за мировне операције оспособљене су додатне групе за учешћа у другим операцијама, а према одлукама Народне скупштине.

Испуњавање свих преосталих обавеза према Међународном кривичном трибуналу за бившу Југославију услов је не само интегрисања Србије у НАТО и ЕУ, већ и раскида са деструктивном прошлошћу. Србија ће применити сва средства за испуњење тих обавеза.

Србија ће своју безбедносну политику у региону усмерити кроз постојеће механизме какве су разне регионалне безбедносне иницијативе, односно програми Европске уније и НАТО. Државе у региону у којем се налази Србија, сходно углавном истим интересима и истим претњама, изазовима и ризицима могу да развију успешну сарадњу у одговору на њих. У том смислу Србија се залаже за регионалну сарадњу у области, безбедности и одбране, у заједничкој обуци и ангажовањима у мировним и другим операцијама, контролисања евентуалних криза, граничног менаџмента, супротстављању тероризму, организованом криминалу и корупцији, илегалној миграцији, трафикингу, пролиферацији малог и лаког наоружања, спречавању пролиферације оружја за масовно уништење. Коначно, и за сарадњу у доменима заштите природних ресурса и здравља, од природних и технолошких катастрофа, који су такође питања важна за регионалну безбедност.

Србија има идентичне ставове са Европском унијом у областима забране развоја, производње, чувања и употребе хемијског оружја, (начелне забране) нуклеарних проба, транспарентности војних буџета и стриктне контроле оружја за масовно уништење. Иста гледишта деле и у вези са унапређењем и заштитом људских права, једнакошћу полова и улоге жена у друштву.

Србија ће и даље заговарати и подржавати решавање свих отворених међународних питања и криза путем конструктивног дијалога. Интензивном сарадњом и изградњом поверења и заједничке безбедности Србија ће радити на унапређењу односа са суседним и другим земљама и тако доприносити регионалној и светској безбедности.

Одбрамбена политика

Свој концепт одбране Република Србија развија на основу процене безбедносних изазова, ризика и претњи, а према сопственим могућностима и степену укључености у евроатлантске безбедносне интеграције.

У зависности од врсте и интензитета изазова и претњи безбедности, Република Србија ће одговорити: у миру – изградњом поузданог партнерства и сарадњом у обликовању повољног безбедносног окружења, а у рату – одлучном одбраном Србије, сопственим снагама и ослањањем на партнерску и(или) савезничку помоћ.

Основни потенцијал одбране Републике Србије чине њени људски и материјални ресурси. У складу са степеном угрожености интереса Србије и њеним материјалним и демографским могућностима, величина српске војске може да буде до 0,4% становништва у миру и до 2% становништва у рату. Материјални ресурси одбране ограничени су укупним материјалним и финансијским могућностима Републике Србије.

Систем одбране Републике реализује задатке у области војне и цивилне одбране. Носилац војне одбране је Војска Србије. У остваривању цивилне одбране ангажују се други, законом одређени људски и материјални потенцијали републике. Војска Србије и остали елементи система одбране су под демократском и цивилном контролом.

Циљеви система одбране су заштита прокламованих безбедносних интереса Републике Србије. Пре свега, задаци система одбране су изградња способности елемената система за реализацију утврђених циљева система одбране, управљање системом одбране, постизање ефикасности функционисања и достизање интероперабилности са другим системима одбране укључених у евроатлантске интеграције.

Војска Србије је основна институција система одбране и један од елемената заштите интереса Републике Србије. Она је организована, професионална и модерна оружана сила, способна да обезбеди одбрану Републике Србије. Представља и ресурс спољне политике Србије, који се испољава путем промовисања националних интереса на међународној сцени, пре свега учешћем у мировним операцијама.

Мисије војске дефинисане су на основу неутуђивог права Србије на индивидуалну и колективну самоодбрану, сагласно члану 51, Повеље ОУН, принципима међународног права којима се регулише употреба силе и (Устава).

Основна мисија Војске Србије је одбрана Републике од спољног оружаног угрожавања безбедности. Војска се ангажује и у изградњи и очувању мира у свету, као и у подршци цивилним властима и становништву, у складу са законом.

Задаци Војске су: одвраћање од оружаног угрожавања и свих других војних претњи и притисака, одбрана територије, ваздушног простора и речних пловних путева Републике од оружаног угрожавања, учешће у међународној војној сарадњи, мировним мисијама и хуманитарним операцијама под окриљем ОУН и система заједничке безбедности, пружање помоћи цивилним властима и становништву у отклањању последица кризних ситуација које угрожавају људске животе, животну средину и материјална добра. Под условима утврђених законом Војска, може да обавља и друге задатке. Реализује их на основу одлука Народне скупштине, председника Републике, а у складу са Уставом, и доктринарним документима и прописима одбране, уз примену принципа демократске и цивилне контроле.

Унутрашња безбедносна политика

Један од најважнијих задатака Министарстава унутрашњих послова су борба против организованог криминала и тероризма. У процесу примене Стратегије националне безбедности на унутрашњем плану радиће се на постизању европских стандарда у борби против криминала. Сви субјекти система безбедности биће активни у изградњи институција, тако да напредак у унутрашњим пословима не подрива неадекватни судски систем. Поред тога, потребно је примењивати антикорупцијске стратегије, уз сарадњу са институцијама цивилног друштва као и антикорупцијске законе, јачати капацитете за финансијске истраге, контролу прања новца, као и заплону и конфискацију добара стечених криминалом, обезбедити да се ове мере спроведе кроз бољу сарадњу, размену информација и координацију у региону. Подржавање ове стратегије правним оквирима олакшаће међуресорску сарадњу у борби против криминала.

У борби против криминала потребно изградити подршку у јавности. Исто тако, неопходна је борба против корупције, где год се појави у државним институцијама.

У сегменту борбе против тероризма посебну улогу има Жандармерија, али и остали елементи унутрашњих послова. Борба против тероризма јесте место сарадње свих субјеката система безбедности. Она мора бити високо и ефикасно координисана, такође и функционално и институционално развијена у складу са законским основама Републике Србије, као и уз примену прихваћених међународних норми и сарадње.

Стратегија националне безбедности посебно се залаже за даље унапређење и развој сарадње са грађанима, као и рад полиције у локалној заједници, јер се само на тај начин подиже ниво безбедности у земљи. Стратегија истиче да се не сме запоставити ни подизање угледа и интегритета припадника унутрашњих послова. Важно је обезбедити њихово поштовање. А они ће га стећи кроз поштовање закона, правила службе, као и кроз њихову перманентну едукацију.

Међународна полицијска сарадња биће константно унапређивана. Иако је МУП Републике Србије, после више година изолације, обновио чланство у Интерполу, потребно је унапређивати билатералну полицијску сарадњу, а посебно побољшати сарадњу са ЕУРОПОЛ-ом. Пре тога неопходно је донети одговарајуће законске прописе који би омогућавали конкретне облике сарадње са овом организацијом.

Преузимање обезбеђења граница од стране органа МУП-а Србије означава модернизацију овог веома значајног елемента унутрашње безбедности, приближавање европској пракси и представља још један од фактора приближавањима стандарда ЕУ. Обезбеђење граница константно ће се унапређивати и људским и техничким ресурсима. Такође, развијаће се ефикасна сарадња са граничним службама суседних држава ради ефикаснијег сузбијања свих изазова, као и заједничке примене најбољих стандарда.

Цивилна одбрана (у другој варијанти: Агенција за ванредне ситуације) јесте део јединственог система безбедности Републике Србије. Чини је скуп организованих и функционално усклађених мера и активности државних органа, локалних заједница, предузећа, правних лица и грађана, владиних и невладиних организације, који се ангажују у обезбеђењу несметаног функционисања политичког, економског, социјалног, информационог, и других система у кризним ситуацијама и у рату.

Основна мисија цивилне одбране јесте обезбеђење неопходних претпоставки за функционисање јединственог система одбране и безбедности и за заштиту и спасавање материјалних добара у миру и рату.

Задаци цивилне одбране су: припрема државних органа, привреде и јавних служби за функционисање у миру и рату, као и превенција, заштита и спасавање људи, материјалних добара и животне средине у миру и рату. У реализацији задатака, цивилна одбрана се придржава одредаба Универзалне декларације о људским правима, Женевских конвенција и Кодекса међународног хуманитарног права. Задаци и активности субјеката цивилне одбране уређују се законом и подзаконским актима.

Цивилна заштита је део цивилне одбране. Њен задатак је обављање хуманитарних активности усмерених на заштиту и спасавање становништва, материјалних и других добара и животне средине од природних катастрофа, техничко-технолошких несрећа већих размера и ратних разарања. У задацима за заштиту и спасавање, цивилна заштита координира напоре свих субјеката и ангажовање ресурса Републике Србије. Ресурси цивилне заштите могу да се ангажују у хуманитарним мисијама.

Рад безбедносног система унутрашњих послова у Србији заснован је на поштовању одредби Устава. Такође, свака од појединих активности унутрашњих послова дефинисана је посебним, одговарајућим законом.

До сада није било целовитог државног стратешког документа који би уредио односе у унутрашњим пословима, и ставио их у целовити контекст система безбедности Србије. Стратегија националне безбедности има за циљ да допринесе развоју стабилности и безбедности својих грађана, путем заштите уставног поретка, развоја демократског политичког система, једнакости, бриге о људским правима и основним слободама грађана. Ради остварења овог циља Стратегија се залаже за сталност у усавршавању – реформама и поштовању уставних одредби у провођењу поступака употребе силе. Овако постављена унутрашња политика Србије, унапредиће – изградиће свој сопствени систем без већих тешкоћа и у сагласности са европским стандардима. Такав систем унутрашњих послова и безбедности мора бити поуздан партнер у систему регионалне и европске безбедности где Србија својим положајем има сразмеран значај.

Економска политика

Опоравком и развојем економских потенцијала ствара се додатна могућност унапређења елемената људске безбедности, као и безбедносног система државе. Одбрана и безбедност сваке земље, па тако и Србије условљена је њеном економском моћи. Економска способност земље представља најбитнији предуслов ваљане припремљености система безбедности. Од економске моћи зависе величина, материјална опремљеност, трошкови одржавања наоружања и њене борбене готовости на потребном нивоу.

Нажалост не само терористички напади на Америку, него и светска економска рецесија, смањили су спремност потенцијалних инвеститора да ризикују, и поставили су строже критеријуме за гаранције око улагања средстава. То је један од лимита за политику Србије. Зато Србија мора знатно више да се потруди да потенцијалним инвеститорима докаже да је стабилно подручје, пре свега политички стабилно, односно да политика никада више не буде фактор ризика за пословање. У оној мери у којој економија у

свету може да иде лошије, у тој мери политика Србије мора да буде боља. Исто важи и за инвестиције за које се морају стварати најбоље гаранције.

У економској области четири су основне компоненте стратегије развоја: наставак и завршетак транзиције, реструктурирање привреде, паметна, договорна кредибилна економска политика и укључење у економске интеграције.

Економски индикатори, као што су реални производ, сиромаштво и сива економија, инфлација, јавна потрошња, буџетски дефицит и јавни дуг директно утичу на стање безбедности у Србији. Оно зависи, како од тренутне материјалне ситуације сваког појединца, тако и од његових изгледа да живи боље у будућности.

Економски стабилна Србија појачава своју унутрашњу безбедност, док у регионалном и ширем окружењу делује као поуздан и стабилан чинилац економског развоја. Економска стабилност, осим повећања унутрашње безбедности, повећава и могућности система безбедности Србије да ефикасније партиципира у својим међународним обавезама. То је, пре свега, битно за опоравак одбрамбене индустрије Србије и превазилажења постојећег технолошког заостатка.

Социјална политика

Изградња адекватног националног система безбедности Србије мора да укључује и обезбеђује свима једнако доступно осигурано уживање социјалних права. То је, такође, и један од основа људске безбедности.

Социјална политика Србије почива на три основа: економском развоју који омогућава стварање нових радних места, социјалној заштити за угрожене и немоћне и доступном здравству и образовању за све. У области економије основни циљ је економски развој, и то економски развој који ће омогућити бољи живот за већину грађана Србије. Из овог основног опредељења проистичу и сва остала опредељења и циљеви. Циљ је, дакле, не било који економски развој, већ економски развој који ће омогућити што већу запосленост и повећање плата оних који су већ запослени. Истовремено, овакав циљ подразумева да транзиција не треба да доведе до стварања мале класе богатих, док су сви остали сиромашни, већ треба да резултује стварањем снажног слоја средње класе. Неједнакост у расподели дохотка, која мора да постоји у условима тржишне привреде, треба да се задржи у прихватљивим оквирима.

Током последње деценије 20. века на здравствено стање становника Србије негативно су деловали бројни познати фактори, али посебно општа ситуација у земљи. У овом периоду, пролазећи кроз године живота проведене под јаким стресом, безнађем и у нарушеној околини, становници Србије били су изложени општем немару према здрављу и порасту ризичног понашања.

Брига о ратним војним инвалидима део је државне подршке посебној категорији становништва за коју је држава директно договорна. Постојеће државно законодавство, које одређује низ компензаторских и новчаних, али и статусних права унапређиваће се, како би овај део популације био што адекватније заштићен. То се посебно односи на најтеже категорије ратних војних инвалида и њихову ефикаснију заштиту.

Србија ће обезбедити потпуну бригу о социјалној заштити, санирању сиромаштва, бризи о особама са инвалидитетом, пензионерима, старима, деци без родитељског старања, спречавању насиља и пружању помоћи жртвама насиља.

У протеклој деценији, број становника Републике Србије је у континуираном опадању. У старосној структури учешће старијих од 65 година било је веће од 15%, па се становништво Србије може сматрати старим. Побољшање услова за формирање младих породица, подстицање функционалних породица и оспособљавање за функционално родитељство такође је стратешко опредељење у побољшању наталитета и поправљању демографске ситуације у Србији.

Демократизација и људска права

Србија је прихватила основне међународне инструменте који регулишу заштиту људских права и слобода, као стандард, који спада у основе безбедности. Засновано на међународним стандардима, Србија има обавезу да примени релевантне мере којима ће подизати стандарде и штити базична људска прва и слободе.

Како је Србија изложена убрзаним и свеобухватним променама, питање индивидуалне и колективне безбедности представља посебан изазов. Као и у другим околним земљама, питање личне и колективне безбедности постаје веома важан сегмент демократског друштвеног развоја. У времену и контексту глобализације, процес интеграције и јачања индивидуалних националних, културних, верских и осталих идентитета питање обезбеђења индивидуалне и колективне безбедности је значајно за заштиту основних људских права и слобода грађана Србије.

Србија ће спроводити пуну заштиту људских мањинских права и смирити међунационалне напетости у јужној Србији, рашкој области и Војводини. Она ће водити политику активне кооперације са међународном заједницом, а пре свега са ЕУ, Саветом Европе, Европским парламентом, ОСЦЕ и другим релевантним организацијама у заштити и мониторингу људских права, а ради превазилажења криза у национално мешовитим срединама.

Србија намерава да изгради и унапреди правне оквири који ће омогућити надзор и реакцију одговарајућих институција које ће спречавати све повреде људских права.

Активности безбедносних институција Србије морају поштовати основне принципе заштите људских права и принципе који спречавају дискриминацију. Ови принципи залажу се за личну једнакост пред законом, елиминисање дискриминације у било којој форми и по било ком основу, и пружање највећих стандарда заштите владавине закона.

Основни елементи у обезбеђењу потребног нивоа безбедности за грађане у демократском друштву захтевају ефикасан рад администрације, суда и полиције, који су потребни за обезбеђење поштених судских процеса, једнако правно заступање, веродостојност доказа, независно судство без притисака, ефикасне судске процесе, право на саслушање, право за приступ суду, поштовање базичних принципа током криминалистичке обраде, претпоставку невиности, право на бесплатну правну помоћ, и поштовање додатних права која се односе на хапшење, разлоге за хапшење, притвор и неке од фаза у криминалној процедури. Ради примене наведених стандарда, потребан је наставак реформе правосуђа Републике Србије.

Даља имплементација реформе правосудних органа мора да се креће заједно са реформом полиције, јер је пракса показала да управо у овом нескладу долази до највећих злоупотреба и утиска јавности да се стање не мења. Константа реформи мора да остане приоритет у проналажењу начина да се ојача владавина закона и могућности унутрашњих послова у борби са криминалом. Ова реформа одвија се у складу са домаћим и европским искуствима, као и уз одређену помоћ међународних безбедносних и политичких институција. У складу с тим, процедуре и пракса константно ће бити усавршавани и усклађивани са позитивним примерима европских стандарда. Грађани Србије имају могућност да се жале суду за људска права у Страсбуру, па је и на тај начин обезбеђена додатна заштита људских права на судовима.

Нужно је спроводити бригу о стању казнено-поправних установа и побољшавати услове живота, као и адекватну заштиту људских права лица на издржавању затворских казни, у складу са европским стандардима.

Борба против насиља и наркоманије, превентива малолетничке делинквенције, заштита жртава свих форми насиља у друштву укључује и нове стандарде заштите. На нивоу целокупне Републике потребно је систематски развијати и институционално повезати све државне органе, који се баве овим питањима ради превенције, односно рада са жртвама оваквог типа насиља.

Политика технолошког развоја

Основни циљеви политике технолошког развоја за које се залаже Стратегија јесу: достизање технолошке развијености средње развијених земаља ЕУ у наредној деценији интеграција у европске и светске токове развоја, посебно у домену информационих и комуникационих технологија, убрзано доношење потребних законских докумената, ефикасно коришћење ресурса, улазак у процесе приватизације дела државног власништва и ваљано позиционирање домаће индустрије и научноистраживачких установа које су у функцији технолошког развоја.

Привреда Србије може да постане конкурентна ако нуди производе који имају своје специфичне предности, јер треба да буду резултат сопствених иновација. Зато, Србија треба да се трансформише у иновативно друштво, које се ослања на знање, резултате свог истраживачког и развојног рада, и које подстиче развој креативности и иновација са којима може да се пласира на међународно тржиште. Неопходан ниво продуктивности и своје привреде и опште ефикасности у друштву треба да постигне ослањајући се на савремене методе управљања системима и примењујући најсавременије информационе технологије у свим сегментима друштва. Генерална стратешка оријентација сектора телекомуникација и информатике треба да буде усмерена на обезбеђивање инфраструктуре за улазак у економију знања и информационо друштво, чиме се стварају предуслови за остварење следећих циљева: бржег економског развоја, убрзаних реформи, изградње јефтине, ефикасније државне управе, развоја демократије, продора ка новим видовима информисања, олакшава комуникација грађана у области пословања и здравства, подизање образовног нивоа, а тиме и већа сигурност грађана и поштовање људских права.

Од посебног значаја за имплементацију Стратегије јесте стварање услова за сарадњу у одбрамбеним технологијама, пре свега ширењем могућности за повратак одбрамбене индустрије Србије на светско тржиште и приступом новим технологијама.

Заштита животне средине

Еколошка безбедност, одрживи развој и питања животне средине у процесу приближавања Европској унији јесу елементи интеграција и безбедности, део регионалних иницијатива и фактор унутрашње стабилности, националне и људске безбедности, као и економског развоја.

Током последњих деценија постало је јасно да је наше глобално окружење под озбиљном претњом последица људских активности које воде ка свеобухватном загађењу вода и ваздуха, исцрпљивању природних богатстава, као што су шумски и рибљи фонд, уништавању биљних и животињских врста и њихових станишта и растућој претњи глобалног загревања. Природна богатства нису неисцрпна. Смањење коришћења ресурса којих има све мање, проналажење других извора ради очувања и побољшања животног стандарда, уз помоћ нове политике развоја, нових технологија и иновација, од посебног су значаја.

Већ дуги низ година стање животне средине у Србији је прилично лоше, а свест о постојању проблема у овој области, па и потреби да се тај проблем превазиђе, јако је ниска и условљена начином схватања појмом животног окружења. Тешка економска ситуација током деведесетих, а посебно ратна разарања у рату са НАТО, 1999. године, драматично су погоршала стање у појединим зонама природне околине у Србији. Употреба муниције са осиромашеним уранијумом на неколико локација на југу Србије, ефекти бомбардовања рафинерија у Панчеву и Новом Саду, последице експлозија војних објеката са погонским или ракетно-техничким горивом, муницијом или експлозивима на више локација, само су додатно отежали еколошку ситуацију у Србији. Ипак, и после санирања тих последица, свакодневни живот оставио је ограничена средства за бригу о природној средини.

Заштита регионалног и природног наслеђа у Србији захтева сарадњу на европском, националном и локалном нивоу, међу институцијама власти и управе, групама за утицај, невладиним организацијама, као и међу самим грађанима.

Загађење природе је глобални проблем, али такође и глобална брига и потреба. Заштита флоре и фауне, воде и ваздуха постало је неизоставно питање са којим се човечанство данас суочава, а представља и политичко и безбедносно питање.

Све државе, па и Србија, имају обавезу да створе такву климу, али и политичку обавезу на свим нивоима власти, од локалне до врховне, које би укључиле могућности примене мера да би се спречило уништавање природе и да би се обезбедила заштита људског здравља. Право на заштиту природне средине и људско окружење је од посебног интереса за све грађане, али и једна од обавеза Србије у оквирима међународне заједнице.

Неопходно је осигурати интегрисано управљање и контролу рационалног коришћења природних ресурса. У ту сврху треба стриктно санкционисати све повреде природне средине, какве су неконтролисана градња, сеча шуме, загађење тла и вода, посебно у близини градова и комуникација.

Иако су крајем 2004. године усвојена четири основна закона о животној средини, тиме нису створени довољни предуслови за ефикасно прихвата-

ње обавезе из међународне законске регулативе и њену ефикасну примену, посебно са аспекта заштите природних ресурса и националних интереса. То је велики проблем у процесу приближавања ЕУ, где се животна средина сматра интегралним делом целокупног развоја.

Дугорочно, Србија ће усагласити своја законодавства и друге процедуре са сличним законима или стандардима у Европској унији. Сходно томе, потребно је пружити приступ информација о природној средини, сталним протокотом информација и сазнања, а, такође, и јавном дискусијом и транспарентношћу.

Проблеми загађења и исцрпљења природних ресурса, углавном, погађа оне који нису проузроковали загађења. Зато је значајно да се правно санкционишу и примене одредбе по којима загађивач мора да сноси трошкове проузроковане загађењем.

Србија располаже великим бројем природних извора питке воде, чији се део користи у дневној потрошњи. Ипак, често неконтролисана употреба у најразличитије сврхе, као и небрига о чувању ових ресурса, може веома брзо да доведе у питање овај природни ресурс Србије. И у овој области потребно је регулисати начине употребе водених ресурса, како би се сачувала биолошка, економска и еколошка функција воде.

Веома значајан безбедносни проблем може да наступи и са прикупљањем нуклеарног отпада, његовим неадекватним одлагањем или уништавањем опасних материја мимо прописа и нелегалним каналима. Небрига и непоштовање законске регулативе у овој области може веома озбиљно да угрози безбедност не само природне околине већ и да проузрокује различите хаварије и акциденте.

Институционално јачање капацитета релевантних министарстава која у свом саставу имају и делове за бригу о природној средини део је стратегије безбедности. Такође, морају се преузети одређене обавезе и одговорности, како не би угрозили ни себе ни своје суседе. Потребно је развити схватање да је брига о природној средини у данашњици – брига о безбедности данас и брига о будућности сутра.

Концепт безбедносног система Републике Србије

Стратегија националне безбедности дефинише начелне односе одговорности у систему безбедности Републике Србије. Односи одговорности морају да буду јасни у својој хијерархијској структури, као и у складу са начелима цивилне и демократске контроле и расподеле одговорности. Упра-

вљање системом одбране остварују институције законодавне и извршне власти. Посебна пажња у примени Стратегије јесте у образовању и развоју парламентарне контроле над функционисањем и радом свих елемената и на свим нивоима сектора безбедности.

Народна скупштина Републике Србије остварује демократски надзор над системом безбедности. У надлежности Народне скупштине је усвајање закона и буџета, као и доношење доктринарних докумената из домена безбедности и одбране. Основни инструмент Народне скупштине за надзор над системом безбедности је скупштински Одбор за безбедност. Народна скупштина Републике Србије, по потреби, може да формира експертске тимове који могу да процењују ситуацију у области безбедности.

Председник Републике, у својству врховног команданта, командује Војском и одлучује о њеној употреби. Председник остварује и друге функције у складу са законом, и учествује у решавању свих других питања у области националне безбедности.

Влада Републике Србије, на челу са председником Владе, и у складу са уставом и законом, руководи системом безбедности путем ресорних министарстава одбране, унутрашњих послова, безбедносно-информативне агенције и других елемената система безбедности. Војним обавештајно-безбедносним агенцијама, као деловима обавештајно-безбедносног система, руководи министар одбране као члан Владе.

Влада је надлежна за прописивање унутрашње организације, предлагање законских и доктринарних докумената, буџета и извештаја Народној скупштини и(или) председнику Владе. Надлежна министарства у Влади (одбране и унутрашњих послова) обављају стручне послове свакодневног руковођења подређеним системима. Ова министарства подносе редовне извештаје и извештаје по потреби о стању безбедности из њихове надлежности скупштинском Одбору за безбедност. Она мимо тога обављају стручне послове за потребе председника Републике и председника Владе у вези са њиховим овлашћењима у подручју одбране и безбедности. Влада Србије, по потреби, може да спроведе неопходне организационе, административне и друге мере, ради унапређења дословне примене стратегије националне безбедности.

Према устаљеним моделима у обавештајно-безбедносној области, Савет за националу безбедност усмераваће активности, координисаће рад и анализирати информације о свим питањима која се односе на безбедност Републике Србије. У ово тело улазе највиши руководећи органи Србије (председник, премијер, министри спољних, унутрашњих послова и одбране), као и руководећи органи – представници свих обавештајних и безбедносних агенција и служби у Србији који чине обавештајну заједницу. То су: војнообавештајне и безбедносне агенције Министарства одбране, задужене за војне изазове и претње, односно: Безбедносно-информативна агенција,

Служба за информисање и документацију и Служба безбедности Министарства спољних послова (Агенција за ванредне ситуације), као и елемент Управе царина Министарства финансија који се бави овим радом. Ове службе задужене су за невојне изазове. Представници наведених институција улазе у састав Савета за националну безбедност, који није над осталим службама, органима власти и управе. Безбедносни изазови и пракса из протеклих година оправдавају рад једног оваквог тела које мора да координише информације, до државног врха, и, у потпуности, затвара обавештајно-информативни циклус.

Руковођење цивилном одбраном део је јединственог система управљања и руковођења системом одбране и спроводи се на свим нивоима државног организовања (предвиђено је формирање агенције за ванредне ситуације у оквиру Владе Србије). За непосредно стручно и оперативно руковођење цивилном заштитом формирају се органи цивилне заштите.

Овако уређен систем одговорности компатибилан је са актуелним европским решењима, као и са ранијом историјском праксом уређења и цивилне контроле над елементима државе која имају монопол над употребом силе и принуде.

Закључак

Стратегија националне безбедности Републике Србије је свеобухватни и концепцијски документ из области безбедности, којом се дефинишу садашња и будућа опредељења у овој области. По својој структури и решењима она је компатибилна и упоредива са сличним документима у државама региона где доминира парламентарна демократија и цивилна контрола сектора безбедности.

Овај документ представља основу за пројектовање и реформу система безбедности и одбране Србије. Општа опредељења дефинисана у Стратегији националне безбедности успостављају прецизну концептуалну, законску и планску основу за обликовање и даљи развој система безбедности и одбране. Стратегија пружа оквир у којем је неопходно и могуће ускладити све правце и друге нормативне документе, а могуће је развити и нове доктринарне документе. Наиме, овај документ дефинише, у начелу, одређене делове безбедносне политике који се даље разрађују осталим документима, какви су Стратегија одбране, Војна доктрина, Бела књига одбране, Стратегијски преглед одбране и други. Ова стратегија садржи основне поставке и спољне и унутрашње безбедности Србије и њених безбедносних институција. Она, такође, прихвата и признаје обавезе усклађивања према важећим европским и светским стандардима у области безбедности и одбране. Такође, признаје и оне одредбе, уговоре и документе који лимитирају капацитете одбране и безбедности, чији је Србија била потписник.

Примена Стратегије националне безбедности захтева пун ангажман свих државних субјеката задужених за њено спровођење, јер се само на тај начин остварује потпун и интегрисан начин функционисања свих аспеката безбедности Србије. Само правовременом реакцијом на безбедносне ризике и изазове, планирањем мера и адекватним одговором, све безбедносне институције ће показати да у потпуности примењују и доприносе Стратегији националне безбедности Србије.

Стратегија националне безбедности се примењује, вреднује и дограђује у зависности од безбедносног окружења Србије, њених интереса, економских могућности и промене других чинилаца који је одређују. Отворена је за допуне и промене у складу са развојем безбедносних прилика у региону.

Стратегија националне безбедности Србије представља кључни документ којим објашњава домаћој јавности, али суседима и партнерима, како Србија види безбедносни контекст и какве су јој намере у изражавању и заштити своје безбедности. Зато ће бити доступна у штампаном и електронском облику, на српском језику, у оба писма, као и на енглеском језику. То говори о транспарентности у промишљању безбедности Србије.

Документи

1. *Bosnia and Herzegovina, Security Policy, Draft, Sarajevo, December 2005.*
2. *Security Strategy of the Slovak Republic, Approved by the National Council of the Slovak Republic on 27th March 2001.*
3. *The National Security Strategy of the United States of America, September 2002.*
4. *The National Military Strategy of the United States of America, (A Strategy for Today; A Vision for Tomorrow), 2004.*
5. *The National Security Strategy of the Republic of Hungary.*
6. *Romania's National Security Strategy.*
7. *Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора, нацрт, МО СЦГ, Београд, октобар, 2003.*
8. *Стратегија и план међународне сарадње у области одбране у 2005. години, Управа за међународну сарадњу, МО СЦГ, Београд, март 2005.*
9. *Војна доктрина, МО СЦГ, Београд, мај 2005.*
10. *Нацрт Закона о демократској и цивилној контроли Војске Србије и Црне Горе, Београд, септембар 2005.*
11. *Стратегијски преглед одбране, нацрт МО СЦГ, Београд, јун 2006.*
12. *Srednjoročni odbrambeni program 2005–2010, Ministarstvo za obrambo, Republika Slovenija.*
13. *Strateški pregled odbrane, Ministarstvo obrane, Republika Hrvatska, Zagreb, rujан 2005.*

Литература

1. Ковач, М.: *Стратегијска доктринарна документа националне безбедности*, теоријске основе, Београд, 2003.
2. Ranquet, R.: *Think Tanks and the National Security Strategy Formulation Process: a Comparison of Current American and French Patterns*, *Aquisition Review Quarterly*, Winter 1997.
3. Форум Безбедност и друштво, *Национална безбедност*, Marshall Center Alumni Association Serbia and Montenegro (материјал са скупа).
4. Димитријевић, Б.: *Концепт националне безбедности Србије и Црне Горе*, предавање на скупу Форум Безбедност и друштво, Београд 13. септембар, 2005.
5. *За бољи пут Србије*, зборник, Демократска странка, Центар ресорних одбора, Београд, 2006.
6. *Индикатори људске безбедности у Србији*, извештај за 2004. годину, ФЦО, Београд, 2005.
7. Nowosielski, W.: *A Comparative Analysis of the National Security and Defence Strategies of the Western Balkans* (updated 28 may 06).
8. Записи и белешке говора и ставова председника Бориса Тадића (мај-јул 2006).